

Giovanni Arrighi és a felzárkózás problémájának aktualitása

Giovanni Arrighit aligha kell e lap hasábjain részletesebben bemutatni. Számos fontos munkájának magyar fordítását az *Eszméletnek* köszönhetik az olvasók. E bevezető apropóját Arrighi egy 1989-es előadásának, majd 1990-ben publikált tanulmányának *Eszméletbeli újraközlése* adja. *The Developmentalist Illusion: A Reconceptualization of the Semiperiphery* (A developmentalista illúzió: a félperiféria koncepciójának megújítása) című munkája 1992-ben jelent meg az *Eszmélet* 4. évfolyamának 15–16. számában A fejlődés illúziója címmel Földes J. György fordításában. E tanulmány állításai 25 év távlatából profetikusként bizonyulnak. Mind a tőkés világrendszer félperifériás térségeire, mind a fejlesztési projektek céltételezéseinek realizitkusságára, mind a centrumon kívüli térségek demokráciáinak kialakulására vonatkozó állításai időtállóan bizonyultak, pontosak és fontosak ma is. Megérdemlik a javított fordítás újramegjelenését.

Mit is állít Arrighi? Mindenekelőtt felhívja a figyelmet a félperiféria konceptuális problémáira és javaslatot tesz ezek megkerülésére. Részletesen bemutatott empirikus vizsgálatában kimutatja, hogy a (fél)periféria országainak felzárkózása a centrumországok közé inkább kivételes, mint szabályszerű – már csak azért is, mert a felzárkózni kívánó államok egymással versengenek a felkapaszkodási hajszában. A fejlesztés politikáinak és szakembereinek ideológiáját leleplezve rámutat: a developmentalista optimizmus nem több illúziónál. A felzárkózás vágya azonban mégis olyan, mindennél erősebb illúziót kelt, amely – mint azt az *illusio* bourdieui kifejezése is rögzíti – mindenkor további befektetésre, törekvésre, erőfeszítésre ösztönöz. Arrighi rámutat: a centrumországok oligarchikus vagyona nem valóságos erőfeszítéseiket jutalmazza, mint ahogyan a periféria vagyontalansága sem áll arányban teljesítményükkel.

Arrighi 1989–1990-ben megfogalmazott legmegdöbbentőbb állítása azonban alighanem ez: „A parlamentáris demokrácia sohasem talált otthonra a félperiférián.” A parlamentáris demokrácia kiépítésének és stabil fenntartásának feltétele a centrum oligarchikus vagyona. Milyenek jósolta 1989–1990-ben a rendszerellenes félperiféria (az éppen felbomló államszocializmus) kiépülő demokráciáit? Felettebb hasonló-

nak, mint amilyenekké azok valóban váltak. Mint írta: „Senki sem tudja megmondani, hogyan festenek majd a demokrácia ezen új formái. Mint az újítások általában, hosszú és fárasztó kísérletek és hibák folyamatából emelkednek majd ki, nyilvánvalónak és »természetesnek« csak megszilárdulásuk után tűnhetnek. Csak annyit mondhatunk, nem hasonlítanak majd azokra a »népi demokrációkra«, amelyeket most [1989–1990-ben] söpör félre az elnyomó parancsuralom válsága, ám bizonyára a centrum parlamenti demokrációira sem, amelyeket az eszközök és erőforrások olyan bőségére építettek fel, amelynek asztalánál nem foglalhat mindenki egyaránt helyet.” Mindennek fényében érdemes Arrighi e tanulmányát újraolvasni.

Giovanni Arrighi (1937–2009) olasz származású amerikai szociológus, a világrendszer-elemzés (*World-System Analysis*) négy „alapító atyáinak” egyike Samir Amin, Andre Gunder Frank és Immanuel Wallerstein társaságában. Kalandos szakmai élettörténetéről éppen az *Eszmélet*-ben jelent meg annak az életútinterjújának a magyar fordítása, amelyet a *New Left Review* számára David Harvey készített az akkor már súlyos beteg Arrighivel (A kapitalizmus kanyargós ösvényei: David Harvey interjúja Giovanni Arrighivel. *Eszmélet*, 2009. 21 [84]: 95–129). Ennek megisméltésére vagy akár csak rövid összefoglalására itt sem mód, sem szükség nincs. Álljanak e helyütt inkább magyar nyelven már elérhető munkái, melyek a rövid összefoglalók szükségszerű leegyszerűsítései helyett részletesebb betekintést engednek Arrighi munkásságába.

Arrighi, Giovanni: Nemzetközi társaságok, munkásarisztokrácia és gazdasági fejlődés Tropicus-Afrikában. (Részletek.) In Béládi László – Miszlivetz Ferenc (szerk.): *Fejlődés-tanulmányok 4. „Periférikus” nemzetek és nemzetek feletti központok. Tanulmányok a világkapitalizmus egyenlőtlen fejlődéséről*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Tudományos Szocializmus Tanszéke, 1980. 419–448. Fordította: Miszlivetz Ferenc.

Forrása: Arrighi, Giovanni: International Corporation, Labour Aristocracies and Economic Development in Tropical Africa. In Arrighi, Giovanni – Saul, John S.: *Essays on the Political Economy of Africa*. New York – London, Monthly Review Press, 1973. 105–152.

Arrighi, Giovanni: Nemzetközi társaságok, munkásarisztokrácia és gazdasági fejlődés Trópusi-Afrikában. (Részlet.) In Béládi László – Miszlivetz Ferenc (szerk.): *Fejlődés-tanulmányok 6. Torz osztály-társadalmak és formálódó társadalmi osztályok*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Tudományos Szocializmus Tanszéke – Magyar Tudományos Akadémia

Szociológiai Kutató Intézet, 1984. 287–308. Fordította: Rónaszéki Márta.

Forrása: Arrighi, Giovanni: International Corporation, Labour Aristocracies and Economic Development in Tropical Africa. In Arrighi, Giovanni – Saul, John S.: *Essays on the Political Economy of Africa*. New York – London, Monthly Review Press, 1973. 116–137.

Arrighi, Giovanni – Hopkins, Terence K. – Wallerstein, Immanuel: Osztály és rend a világregrendszer-szemlélet perspektívájából. *Kéziratban*. (<http://lakatos007.netfirms.com/tanitas/szociologia/tavasz/arrighiosztalyrend.htm>)

Forrása: Arrighi, Giovanni – Hopkins, Terence K. – Wallerstein, Immanuel: Rethinking the Concepts of Class and Status-Group in a World-System Perspective. *Review*, 1983. 6 (3): 283–304.

Arrighi, Giovanni: A fejlődés illúziója: A félperiféria koncepciójának megújítása. *Eszmélet*, 1992. 4 (15–16): 145–180. Fordította: Földes J. György.

Forrása: Arrighi, Giovanni: The Developmentalist Illusion: A Reconceptualization of the Semiperiphery. In Martin, William G. (ed.): *Semiperipheral States in the World-Economy*. New York, Greenwood Press, 1990. 11–42.

Arrighi, Giovanni: Marxista évszázad, amerikai évszázad: a világ munkásmozgalmának kialakulása és átalakulása. *Eszmélet*, 1993. 5 (17): 74–115. Fordította: Szalai Miklós.

Forrása: Arrighi, Giovanni: Marxist Century, American Century: The Making and Remaking of the World Labour Movement. *New Left Review*, 1990. 31 (1/179): 29–63.

Arrighi, Giovanni: Kelet-Ázsia felemelkedése és az államközi rendszer elsorvadása. *Eszmélet*, 1996. 8 (30): 169–197. Fordította: Battyán Katalin.

Forrása: Arrighi, Giovanni: The Rise of East Asia and the Withering Away of the Interstate System. *Journal of World-Systems Research*, 1996. II, 15. (http://jwsr.ucr.edu/archive/vol2/v2_nf.php)

Arrighi, Giovanni – Silver, Beverly J.: A Polányi-féle „kettős mozgás”: A brit és az amerikai hegemonia Belle Époque-jainak összehasonlító-

sa. *Fordulat*, 2008. (új folyam) 1 (1): 38–66. Fordította: Berki Tamás, Dósa Mariann és Szabó Imre.

Forrása: Arrighi, Giovanni – Silver, Beverly J.: Polanyi's „Double Movement”: The Belle Époques of British and U.S. Hegemony Compared. *Politics & Society*, 2003. 31 (2): 325–355.

Arrighi, Giovanni: Az államok, a piacok és a kapitalizmus Keleten és Nyugaton – történeti perspektívából. *Eszmélet*, 2008. 20 (78): 41–71. Fordította: Bartha Eszter.

Forrása: Arrighi, Giovanni: Historical Perspectives on States, Markets and Capitalism, East and West. *Japan Focus*, 2008. január 10. (<http://www.japanfocus.org/-Giovanni-Arrighi/2630#>)

Arrighi, Giovanni: Az afrikai válság: Világrendszerbeli és regionális aspektusok. *Eszmélet*, 2008. 20 (78): 72–99. Fordította: Búr Gábor.

Forrása: Arrighi, Giovanni: The African Crisis: World Systemic and Regional Aspects. *New Left Review*, 2002. 43 (15): 5–36.

Arrighi, Giovanni – Harvey, David: A kapitalizmus kanyargós ösvényei: David Harvey interjúja Giovanni Arrighivel. *Eszmélet*, 2009. 21 (84): 95–129. Fordította: Konok Péter.

Forrása: Arrighi, Giovanni: The Winding Paths of Capital: Interview by David Harvey. *New Left Review*, 2009. 50 (56): 61–94.

Arrighi, Giovanni – Silver, Beverly J. – Brewer, Benjamin D.: Ipari konvergencia, globalizáció és az észak–dél szakadék. In Scheiring Gábor – Boda Zsolt (szerk.): *Globalizáció és fejlődés: Kritikai fejlődéstanulmányok szöveggyűjtemény*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó – Védegylet, 2011. 151–183. Fordította: Kiss Nóra.

Forrása: Arrighi, Giovanni – Silver, Beverly J. – Brewer, Benjamin D.: Industrial Convergence, Globalization, and the Persistence of the North-South Divide. *Studies in Comparative International Development*, 2003. 38 (1): 3–31.